8. ULUSLARARASI

TÜRK KÜLTÜRÜ KONGRESİ

KÜLTÜREL MİRAS

BİLDİRİLER-II

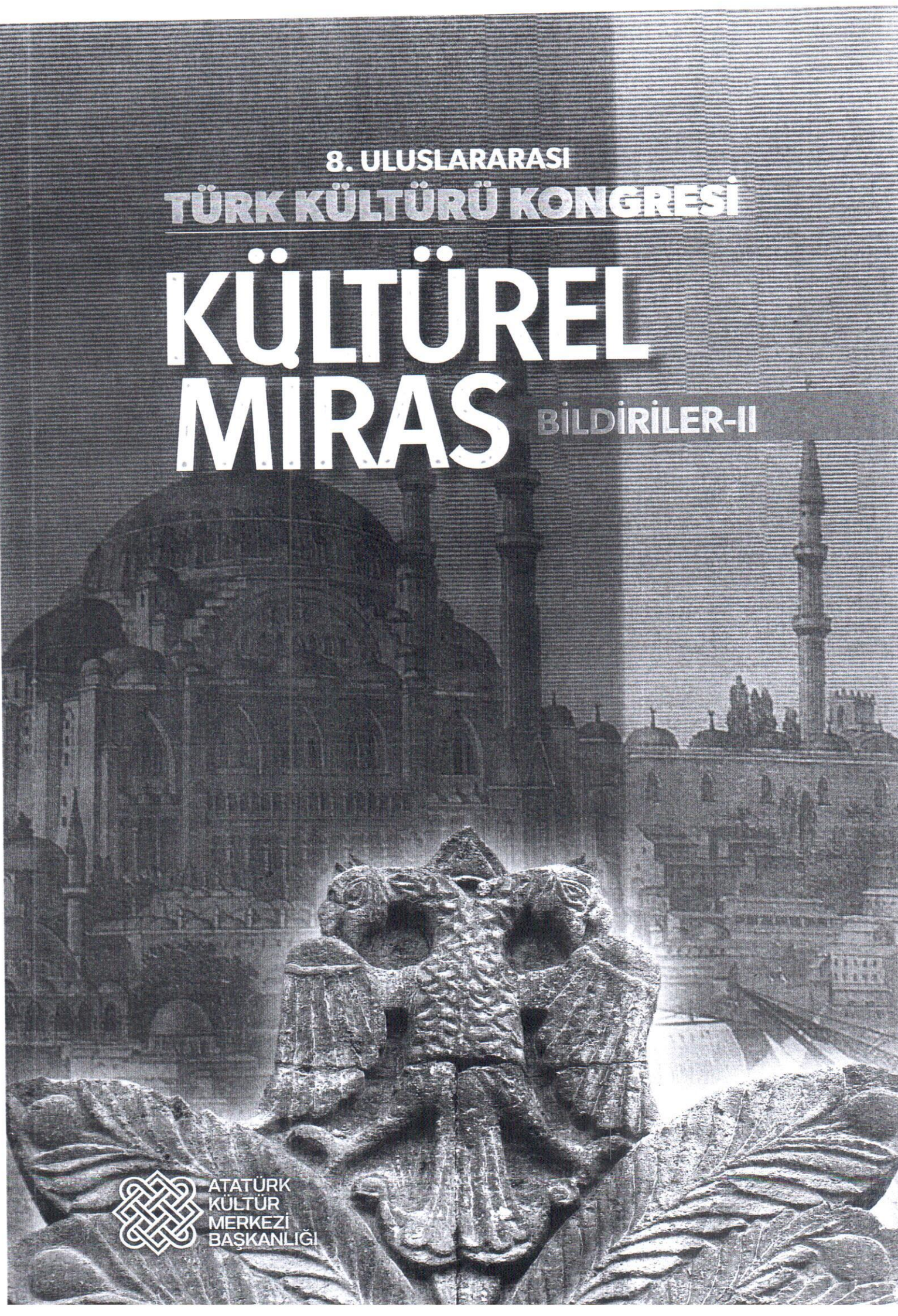

ATATÜRK
KÜLTÜR
MERKEZİ
BAŞKANLIĞI

T.C. BAŞBAKANLIK
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI

Kurum Yayın No: 456
Bilimsel Toplantılar Dizisi: 60

ISBN: 978-975-16-3166-4

8. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ KONGRESİ
BİLDİRİLER-II
©Atatürk Kültür Merkezi-2015

Yayına Hazırlayan: Uzm. Yrd. Murat Altan ERİK

Birinci Baskı: 1000 adet

Atatürk Kültür Merkezi
Ziyabey Cad. No: 19 Balgat-Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 284 3418
Belgegeçer: 0312 284 3465
www.akmb.gov.tr

Grafik Tasarım ve Basım Hizmetleri
ALEF Tanıtım Org. Yapım ve Danışmanlık Hiz.
İbrahim ALTUNCU
www.aleftanitim.com
Baskı: Ayrıntı (Ser. No: 13987)

Basım Yeri ve Tarihi: Ankara, Aralık/2015

Uluslararası Türk Kültürü Kongresi (8.: 2013: Eskişehir)
8. Uluslararası Türk kültürü kongresi: 24-27 Ekim 2013, Eskişehir: Bildiriler / yayına hazırlayan: Murat Altan Erik .— Ankara : Atatürk Kültür Merkezi , 2015.
2 c. (1252 s.): fotoğ., hrt., tbl., şkl. ; 24 cm .-- (AKDTYK Atatürk Kültür Merkezi yayını ; 456 . Bilimsel Toplantılar ; 60)

Bibliyografya içerir.
ISBN: 9789751631664

1. TÜRKİYE -- UYGARLIK -- KONGRELER
2. TÜRKİYE -- İSTANBUL -- KONGRELER
3. TÜRKİYE -- TARİH -- KONGRELER
4. TÜRKİYE -- SOSYAL YAŞAM VE GELENEKLER - KONGRELER
5. TÜRKİYE -- KÜLTÜR -- KONGRELER
6. TÜRKİYE -- SANAT -- KONGRELER
7. TÜRKİYE -- MİMARİ -- KONGRELER
8.TÜRKİYE -- EDEBİYAT -- KONGRELER
9.TÜRKİYE -- FOLKLOR -- KONGRELER
10. TÜRKİYE -- MÜZECİLİK -- KONGRELER

I. Erik, Murat Altan II. E.a. III. Dizi

956.22

İÇİNDEKİLER

MİMARİ

Henri Prost'un İmar Planı Kararlarının Dolmabahçe Sarayı ve Yakın Çevresindeki Kültürel Miras Üzerine Etkileri 675
Emine Atalay Seçen - Murat Ertuğrul Yazgan

Denizli Geleneksel Konut Mimarisinin Tarihsel Süreçteki Değişiminin Altıntop Mahallesi Bahçe-Kent Kültürü ve Tarihsel Dönüşümü 693
Öncü Başoğlan Avşar - Ayşe Nur Şenel

Diyarbakır: Kadim Bir Kent ve Kentsel İmgede Kalan Kültürel Miras 709
Kamuran Sami

Kırsal Yerleşimin Korunması ve Sürekliliği: Kırşehir Sıtmasuyu Mahallesi 725
Olcay Türkan Yurdugüzel - Zuhal Özçetin - Mehmet Eminel

MÜZECİLİK-TURİZM

Kıbrıs'ta Vakıf Kültür Mirası: Kıbrıs Türk İslam Eserleri Müzesi 745
Suzan Bayraktaroğlu

Sürdürülebilir Kalkınmada Turizm Odaklı Çalışan İlçe: Nallıhan 757
Azade Özlem Çalık - Özlem Altunöz - Yalçın Arslantürk

Profesyonel Turist Rehberlerinin Bakış Açısıyla Kültür Yolları ve Rotalarına İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Antalya Örneği 777
Saliha Başak Erdinç - Gökhan Yılmaz - Sema Küçükali

Kültürel Mirasımızın Devamlılığında Yazma Eser Uzmanlarının Rolü 797
Fatih Rukancı

PROFESYONEL TURİST REHBERLERİNİN BAKIŞ AÇISIYLA KÜLTÜR YOLLARI VE ROTALARINA İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: ANTALYA ÖRNEĞİ

SALİHA BAŞAK ERDİNÇ* - GÖKHAN YILMAZ**
SEMA KÜÇÜKALİ***

ÖZ

Günümüzde yoğun çalışma koşullarında insanlar genellikle kendilerine vakit ayırma ihtiyacı hissetmekte ve bu vakti de kendi ilgilerine yönelik deneyimler yaşamaya ayırmaktadır. Yeni kültürleri tanıma ve geçmişteki kültürleri merak etme temeline dayanan, insanların kendi kültürlerini eğlenceli yanlarıyla birlikte diğer grupların kültürlerine de açık olmaları ile ilgili turizm faaliyetlerinin tümü olarak tanımlanan kültür turizminde, kültür yolları ve rotaları büyük önem arz etmektedir. İnsanoğlunun eski çağlarda gereksinim olarak gerçekleştirdiği yürüme eylemi; günümüzde doğal güzelliklere ulaşma ya da kültürel açlığını doyurma amacıyla gerçekleştirdiği bir etkinlik haline gelmiştir. Bir başka ifade ile yürümek; insanların tatillerinde de tercih ettiği kültürel bir aktivite olmuştur.

Bu çalışmada, deniz-güneş-kum turizminin yanı sıra, kültürel açıdan büyük bir tarihi mirasa sahip olan Antalya'nın kültür turizminde de ulusal ve uluslararası alanda hak ettiği noktaya ulaşmasını sağlamak amacıyla, profesyonel turist rehberlerinin görüşleri alınarak mevcut kültür yolları ve rotalarının sorunlarının ortaya konulması ve buna yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın evreni Antalya Rehberler Odası'na kayıtlı profesyonel turist rehberleri olarak kabul edilmiş ve kokartlarını yenilemek üzere ARO'ya gelen 37 rehberle yüz yüze görüşme yapılarak mevcut kültür rotalarında yaşadıkları sorunları değerlendirmeleri istenmiştir. Bu görüşmeler sonrasında rehberlerin en çok sıkıntı yaşadıkları konunun alt yapı yetersizliklerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Sıkıntıların aşılması için çözüm önerileri sorulduğunda da

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi, Antalya. E-posta: salihabasak@akdeniz.edu.tr
** Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi, Antalya. E-posta: gokhanyilmaz@akdeniz.edu.tr
*** Profesyonel Turist Rehberi, İstanbul Üniversitesi Turizm İşletmeciliği A.B.D.
E-posta: semakucukali@gmail.com

eğitim ile merkezi ve yerel yönetimlerin işbirliğine gitmeleri ilk sırada yer almaktadır.
Anahtar Kelimeler: Kültür Yolları ve Rotaları, Kültür Turizmi, Profesyonel Turist Rehberi, St. Paul Yolu, Likya Yolu, Antalya

ABSTRACT

Nowadays, people are often feel the need of allocate time for themselves under the conditions of the intense work . They devote some time only for experience in their own interets. Cultural tourism which base on knowing new cultures and concerned obout past, actually it helps transculturation because people transfer their cultural properties to different socio-cultural group. Accordingly, cultural paths and trails have a great importance. The act of walking which used to be a requirement by human in accient times but today, it becomes a cultural activity purpose of reaching natural beauties and feding their cultural hunger. In the other words, walking is a cultural activity that people choose to have holidays.

Antalya which has a great importance culturally as well as sea-sand-sun tourism. In this study, received tourist guides' opinions about the problems of cultural paths and routes and also aimed to develop solutions in order to reach a deserved point at the national and international level about cultural tourism . Fort his purpose, Registered Tourist Guides of ARO (Antalya Tourist Guide Chamber) has been accepted of study. Thirty-seven tourist guides of ARO were talked face to face , who coming for renew their licence,to evaluate their problems about the cultural paths and routes. Following these interviews, it has been identified that, a bone to pick is inadequate infrastructure services. When asked for the solutions to overcome the problem, education and centraland local governments co-operation take first place.

Key Words: Culture Paths and Routes, Cultural Tourism, Professional Tourist Guide, St. Paul Trail, Lycian Way, Antalya

1. Giriş

İnsanoğlu var olduğu ilk günden itibaren din, kültür, sağlık, merak, dinlenme, spor, alışveriş gibi nedenlerle seyahat etmiş (Dinçer ve Ertuğrul 2000: 69) ve seyahat etme nedenlerinin başında da kültür ilk sıralarda yer almıştır (Kızılırmak ve Kurtuldu 2005: 101). Bir topluluğun kültür öğelerinin başka topluluklar tarafından görülmek istenmesi, kültürün seyahatle buluşmasını sağlayan temel neden olmuştur. Farklı kültürlerin farklı yaşam biçimleri, gelenekleri, eğlenceleri, tarihi ve sanatı insanları seyahate iten

bir başka güç olarak kabul edilmektedir (Balta ve Altıntaş 2012: 7). Turistlerin değişik yerleri görmek ve değişik deneyimler elde etmek amacıyla yaptıkları seyahatler giderek artmaktadır (Özdamar 2011: 32). Özellikle XIX. yüzyılda antik Mısır uygarlığının doğurduğu merak duygusu ile birlikte, Avrupalı turistlerin kültür turizmine olan ilgisi artmaya başlamıştır (Wang ve Fu, Cecil, Avgoustis 2006: 49). Mısır, Anadolu, Yunanistan ve İtalya önceleri aristokrat ve burjuvaların daha sonraki dönemlerde ise her sınıftan insanın görme ve öğrenme meraklarının artmasına ve bu amaçla seyahat etmelerine neden olmuştur. Turizmin başlangıcı, aslında çoğunluğun sandığı gibi tatil turizmi değil, bilinmeyeni bilme, görülmeyeni görme ve öğrenme iç güdüsü ile gerçekleşen kültürel gezilere dayanmaktadır (Kızılırmak ve Kurtuldu 2005: 101). Günümüzde insanlar eski medeniyetlerin ya da kültürlerin izlerini görmenin yanı sıra kendi kültürleri dışındaki yerel kültürlere de ilgi duymaya başlamıştır. Doğa koşullarına bağlı kalmadan turizmi tüm yıla yaymak, turizme bir dinamizm kazandırmak, ülke kültürünü yerli ve yabancılara tanıtmak, korumak, geçmişe ve geleceğe sahip çıkmak için kültür turizminin geliştirilmesi önemli bir avantaj sağlamaktadır (Emekli 2006: 54).

2. Kültür Turizmi

Kültür kavramının geniş kapsamlı olması, kültür turizmi kavramının tanımlanmasını da zorlaştırmaktadır (Altunel ve Kahraman 2012: 7). Bu nedenle literatürde kültür turizmi, birçok yazar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Dünya Turizm Örgütü'ne göre kültür turizmi; eğitim, sanat, kültür, festival turları, anıtlar, sit alanları, doğal güzellikler, hac gezileri ve özellikle faaliyet alanı kültürel etkinlik olan seyahatleri ifade etmektedir (Dinçer ve Ertuğral 2000: 70). Richards (1996) ve Mehrhoff (1991) kültür turizmini; insanların sürekli oturdukları yerlerden yeni bilgiler ve deneyimler kazanmak, kültürel ihtiyaçlarını gidermek amacıyla başka yerlere yaptıkları seyahatler olarak tanımlamaktadır (Kuyucu ve Bulu 2007: 125; Öztürk ve Yazıcıoğlu 2002: 188-189). Kültür turizmi; çağdaş ve geçmiş kültürlere ait somut ve somut olmayan değerlerle ilgili olarak onları görme (Eser ve Dalgın, Çeken 2011: 154), haklarında bilgi, deneyim edinme amacıyla gerçekleşen ve bununla ilgili ürün ve hizmetlerin satın alınmasına bağlı olarak doğrudan ve dolaylı faaliyetlerden oluşan bir turizm olgusudur (Gülcan 2010: 102). Kültür turizmi, değişik kültürleri veya kültürel eserleri görmek amacıyla (tarihsel anıtlar, savaş alanları, müzeler, ören yerleri vb.) yapılan seyahatlerin oluşturduğu bir turizm çeşididir (Usta 2008: 12; Tapur 2009: 474).

Turistler, seyahatleri boyunca değişik kültürleri tanımak amacıyla kültürel alanları ziyaret etmekte ve birçok turist sadece bu amaç doğrultusunda

yola çıkmaktadır (Lohmann ve Mundt 2002: 223). Kültür turizmin temelinde; eski sanat eserlerinin, tarihi yapıların, müzelerin, eski uygarlıkların ve onlara ait kalıntıların görülmesi amacı, araştırma, keşif ve dini amaçlı seyahatler (Toskay 1993: 156) ile yerel mimari ve orijinal özellikler, kütüphaneler, yerel mutfak, festivaller ve fuarlar, tiyatro ve sinema, müzik ve dans, lisan, edebi çalımsalar ve alt kültürleri tanıma amacıyla yapılan seyahatler (Kızılırmak ve Kurtuldu 2005: 102) gibi çok çeşitli nedenler yer almaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde kültür turizmi kaynakları Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Kültür Turizmi Kaynakları

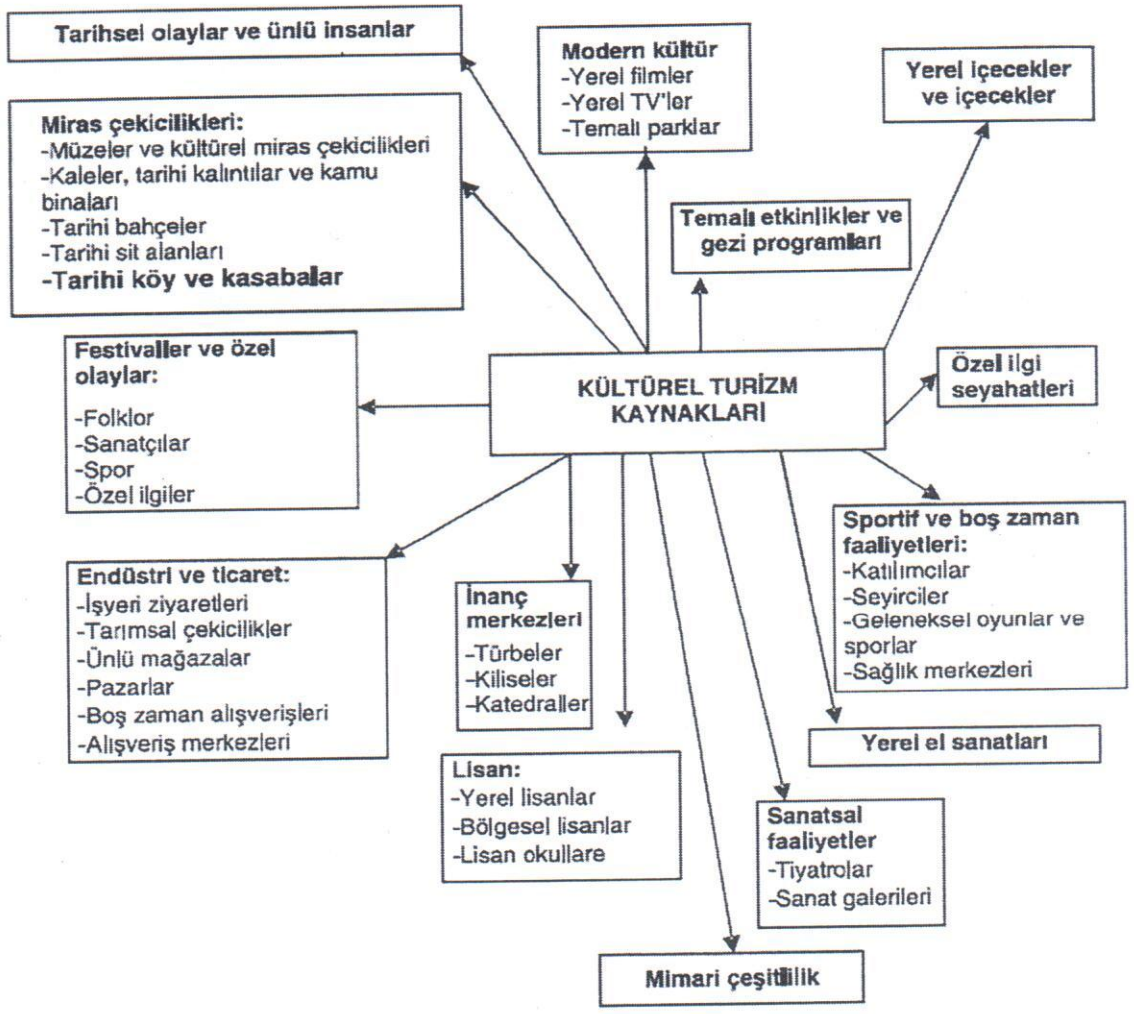

Kaynak: Kızılırmak, İsmail ve Hüseyin Kurtuldu (2005). "Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma", Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi 1, s.102.

Kozak ve Bahçe (2009: 149) kültür turizminin amaçlarını; mevcut kültür değerlerini koruma, kaybolan kültürel değerleri yeniden canlandırma ve yaşatma, yerel halkta kültürel olarak bölge bilinci yaratma, bölgenin kültürüne uygun olarak altyapı ve üstyapıyı geliştirme, yerel halkın gelişmesini

sağlama şeklinde sıralarken; kültür turizminin bölgelere sağladığı yararlar yapılan birçok çalışmada (Kızılırmak ve Kurtuldu 2005: 10; Dinçer ve Ertuğrul 2000: 70);

- Ülkelerin sahip oldukları kültürel değerlerin korunması,
- Gelir ve istihdam artırıcı etkisi ile bölgelerarası sosyo-ekonomik geri kalmışlığı azaltması,
- Konaklama tesislerinin doluluk oranlarını artırması,
- Turizmi on iki aya yayma olanağı vermesi,
- Turizm ile işbirliği içindeki sektörlerin kazançlarını artması,
- Yerel yönetimlerin turizmi daha ciddi ele alarak, başta kendi bölgeleri olmak üzere tüm ülkenin uluslararası arenada tanıtımının yapılabilmesi,
- Yerli veya yabancı kaynaklı turizm yatırımlarının çoğalma olasılığını artırması,
- Turist deneyimlerine artı değer kazandırması ve kaliteli turist ile kolay iletişimin kurulabilmesi,
- Yeni turizm ürünlerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilmesi,
- Güneş-deniz-kum dışındaki yeni destinasyonlar için farklı bir bakış açısı yaratabilmesi,
- Daha çevreci turizm etkinliklerinin yapılabilmesi şeklinde sıralanmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre, küresel kültür turizmi pazarı 1995 yılında 199 milyon seyahat ile toplam uluslararası seyahatlerin % 37'sini oluştururken, 2006 yılında 228 milyon seyahat ile toplamda % 40 seviyesine ulaşmıştır (Kuyucu ve Bulu 2007: 124). Dünya Turizm Örgütü'ne göre 2020 yılında, kültür turizmi Avrupa, Ortadoğu ve Asya bölgelerinde önemli sayılabilecek bir oranda artış göstereceği ve talebin her yıl % 5 oranında artacağı öngörülmektedir (Mckercher ve Cros 2002: 135).

Silberberg tarafından yapılan bir araştırmada, "gezinin planlanmasında en önemli etken nedir?" sorusu sorulduğunda kültür, 1980 yılında % 48 oranında önemliyken, bu oran 1990'lı yıllarda % 88'lere ulaşmıştır (Silberbeg 1995: 363). Birleşmiş Milletler tarafından yapılan bir başka araştırmada da, yerli turistlerin % 30'unun kültür turizmini tercih ettiği ve destinasyon seçiminde özel, sanatsal ve kültürel olaylar ile tarihi mirastan etkilenen kişiler olduğu görülmektedir (Sezer 2010: 39). 2002 yılında ATLAS Projesi kapsamında Avrupa, Asya ve Avustralya'da bulunan 70 kültür turizmi destinasyonunda 6.000 turistle yapılan mülakatlar sonucunda kültür turizmi destinasyonunda bulunan turistlerin % 36'sının yerel turist olduğu, % 65'inin kadın ve % 40'ının da genç turist olduğu görülmektedir (Kuyucu ve Bulu 2007: 126). Amerikan Seyahat Endüstrisi verilerine göre ise, bu grupta se-

yahat eden turistler, kültürel ve tarihi yerleri ziyaret etmek için ortalama turistlerden daha fazla zaman ayırmakta ve daha fazla geceleme yapmaktadır (Kozak ve Bahçe 2009: 152).

3. Kültür Rotaları ve Yolları

3.1. Dünya ve Avrupa'da Kültür Rotaları

Avrupa Konseyi, kültür rotaları kavramına temel olacak çalışmalara 1964 yılında başlamış ve 1980'li yıllarda da tüm dünyaya yayılmıştır (Demirel 2013: 3). Avrupa kültür rotaları programı, 1987 yılından beri Avrupa Konseyi tarafından yürütülmektedir. Kültür rotaları programının amacı; Avrupa'nın farklı ülkelerinin ve kültürlerinin miraslarının ortak bir kültürel miras olduğunu ortaya koymak ve zaman ve mekanda seyahat etmenin yolunu göstermektir (Baştemur 2009: 52; Kulaközü 2009: 34). İspanya'da bulunan "The Santiago de Compostela Pilgrim Routes" Avrupa kültür rotaları programının ilk kültür rotası olarak seçilmiş (*Santiago-Compostela*) ve ardından diğer kültür rotalarına da örnek teşkil etmiştir. Projenin uygulama çerçevesi, Avrupa Konseyi Kültürel Konvensiyonu'nu imzalamış 48 üye ülke vekilinin kararları ve geliştirdikleri ilkeler üzerine kurulmuştur. Bu ilkeleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Baştemur 2009: 53; Kulaközü 2009: 34);

- Tarihi veya yeni tasarlanmış bir rota takip edilmeli,
- Bilimsel araştırma, tarihi mirası koruma, geliştirme ve zenginleştirme, genç Avrupalılar arasındaki kültürel ve eğitimsel değişim, modern kültürel ve artistik uygulamalar, kültür ve sürdürülebilir turizm gibi uzun vadede çok taraflı işbirliği projelerinde artış sağlamalı,
- Bir veya daha fazla bağımsız, birlik veya federasyon seklinde olan ağlar tarafından yönetilmelidir.
- Avrupa Konseyi, kültür rotaları politikalarının yönünü belirlemekte, yeni temalar veya rotalar tanımlamakta ve ağları onaylamaktadır. Avrupa Konseyi tarafından sertifikalandırılmış olan farklı kategorilerdeki kültür rotaları arasında şunlar yer almaktadır (Baştemur 2009: 54; Kulaközü 2009: 35);
- The Santiago de Compostela Pilgrim Routes (Hac Rotası)
- The European Mozart Ways (Avrupa'nın tarihi ve efsanevi ünlüleri)
- The Legacy of Al-Andalus
- The Route of the Castilian Language and its Expansion in the Mediterranean: The Sephardic Routes (Castilian Dili ve Akdeniz'de Yayılışı: Sefarad Rotaları)
- The Hansa
- The Viking Routes (Vikingler ve Normanlar)

- The Via Francigena (Hac Rotaları)
- Saint Martin de Tours
- The Jewish Heritage Routes (Yahudi Mirası Rotası)
- The Olive Routes (Zeytin Ağaçları Rotası)
- The Via Regia
- The Transromanica (Romanesk Sanatı Rotası)

Dünyada ise Appalachian (Kanada-ABD), Darien Gap (Panama), Inca Trail (Peru), Torres del Paine (Şili), Annapurna (Nepal) gibi önemli kültür rotaları bulunmaktadır (Demirel 2013: 3).

Avrupa Kültür Rotalarının ilk ve en önemli kültür rotası olan The Santiago de Compostela Hac Rotası'nın tarihi 11. yüzyıla kadar gitmektedir. Rotanın Roma ve Kudüs'ten seyahat eden hacılar için önemli olması sebebiyle projeye uygunluğu gözetilip, kültür rotası olarak belirlenmiştir. Bu rotada hacı adayları pek çok yeni alışkanlık, dil ve yaşam biçimi keşfetmekte ve derin bir bilgi birikimi ve deneyime sahip olarak bu rotayı tamamlamaktadır (Baştemur 2009: 54). The Santiago de Compostela Hac Rotası'nı 1999 yılında 155 bin kişi tamamlayarak sertifika almaya hak kazanmıştır. Yedi yılda bir St. James'in doğduğu gün pazar gününe denk geldiğinde o yıl "kutsal yıl" olarak ilan edilmektedir. Kutsal yılın anlamı ise, o yıl içinde rotada yürüyenlerin günahlarından arındığına olan inanıştır. Sadece rotanın bazı bölümlerini yürüyenlerin olduğu ve tamamının her yıl 70 bin hacı adayı tarafından yürünüldüğü düşünüldüğünde toplam bu rotayı yürüyenlerin sayısı yüz binlerce kişiye ulaşmaktadır. Bu rakam, son kutsal yıl olan 2004 yılında iki katına ulaşmıştır (Kulaközü 2009: 36-37).

3.2. Türkiye'de Kültür Rotaları

Ülkemiz sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi değerlerinin yanı sıra Avrupa standartlarında işaretlenmiş Likya ve St. Paul gibi önemli kültür rotalarına da ev sahipliği yapmaktadır. 1999 yılında açılan Likya yolu ile 2004 yılında açılan St. Paul yolunun ortak özelliği, tarihi ve doğal güzelliklere sahip bir yürüyüş ve keşif güzergahı üzerinde bulunmasıdır (Kulaközü 2009: 40; Baştemur 2009: 58).

Ülkemizde kültür rotaları ve yollarının başlangıcı, 1999 yılında Kate Clow'un projelendirdiği ilk uzun kültür rotası olan Likya Yolu'na dayanmaktadır. Ardından Clow'un St. Paul Yolu'nu hayata geçirmesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bir dönem danışmanlık yapması kültür rotaları sürecini hızlandırmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü (EICR) ile imzaladığı protokol sonrasında kamu kuruluşları da kültür rotaları sürecine katılmıştır. Ardından kamu kuruluşlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla Kültür Rotaları Derneği faaliyete başlamış-

tır (Demirel 2013: 3). Kültür Rotaları Derneği'ne göre kültür rotaları ve yollarının sahip olması gereken özellikler şunlardır (Culture Routes in Turkey);

- Eski yolları ve patikaları takip etmeli,
- Amacı ve tarihi geçmişi olmalı,
- Tarihi bir şehirde veya yerde başlamalı ya da bitmeli,
- İnsanların konaklama yapacağı bölgelerden geçmeli,
- İnsanlara ekonomik fayda sağlayacak şekilde düzenlenmeli,
- En az 100 km olmalı.

Türkiye'de Kültür Rotaları Derneği tarafından belirlenen kültür rotaları ve yolları arasında Likya Yolu, St. Paul Yolu, Hz. İbrahim Yolu, İstiklal Yolu, Sultanlar Yolu, Evliya Çelebi Yolu, Frig Yolu, Hitit Yolu, Karia Yolu, Kaçkar Dağları, Küre Dağları, Yeni Ormanları Yolu, Ağrı Yürüyüş Rotaları, Gastronomi Yolu, Gökova Yolu, Fethiye Yürüyüş Parkurları, Kars – Sarıkamış Yürüyüş Rotaları ve Egnetia Yolu bulunmaktadır (Eko IQ, Culture Routes in Turkey 2013)

Tablo 1. Türkiye'de Bulunan Kültür Rotaları ve Yolları

	Likya Yolu		Kaçkar Dağları
	St. Paul Yolu		Küre Dağları
	Hz. İbrahim Yolu		Yenice Ormanları Yolu
	İstiklal Yolu		Ağrı Yürüyüş Rotaları
	Sultanlar Yolu		Gastronomi Yolu
	Evliya Çelebi Yolu		Gökova Yolu
	Frig Yolu		Fethiye Yürüyüş Parkurları
	Hitit Yolu		Kars – Sarıkamış Yürüyüş Rotaları
	Karia Yolu		Egnetia Yolu

Kaynak: Culture Routes in Turkey, http://cultureroutesinturkey.com/c/# (Erişim Tarihi: 02.09.2013) derlenerek hazırlanmıştır.

3.2.1. Likya Yolu

Likya yolu, Antalya'dan başlayarak Fethiye'ye kadar uzanan ve tarihte *Likya* olarak adlandırılan Teke yarımadasındaki patikalardan bir kısmının işaretlenerek haritalanması ile oluşturulmuş 509 km'lik bir yürüyüş rotasıdır. Likya yolu, dünyanın en iyi 10 uzun mesafe yürüyüş rotasından biri olarak gösterilmektedir (Vikipedi 2013). Bu rota bir kerede tamamlanmak istenirse yaklaşık 30 gün sürmekte ve genellikle 80-100 kilometrelik bölümler halinde yürünmektedir (*Milliyet* 2013). 1999 yılında İngiliz gezgin ve tarihçi Kate Clow tarafından işaretlenen (Lycianway 2013) ve Türkiye'nin uluslararası standartlardaki ilk uzun yürüyüş rotası olan Likya Yolu, tarihte güneşin yurdu olarak anılan Likya Uygarlığı'ndan kalma 23 antik yerleşime ev sahipliği yapmaktadır (Uslu 2012). Likya Yolu'nun birinci bölümünde Faralya, Uzunyurt Köyü, Dodurga Köyü, Sdyma, Pınara - *Letoon* - Xanthos antik kentleri ve eski bir liman bölgesi olan Patara yer almaktadır. İkinci bölümünde ise Antiphellos, Apollonia, Simena, Myra, Limyra, Olympos ve Phaselis antik kentleri bulunmaktadır (Özlen Pansiyon). Likya Yolu'nu yerli-yabancı olmak üzere yılda yaklaşık 10-15 bin kişinin yürüdüğü tahmin edilmektedir (*Milliyet* 2013).

Şekil 2. Likya Yolu

Kaynak: Özlen Pansiyon, http://www.likyayoluletoon.com/index.php?option=com_content&view =article&id=1:likyayolu&catid=1:static& Itemid=63, (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

3.2.2. St. Paul Yolu

Likya Yolu'ndan sonra Türkiye'nin işaretlenmiş en uzun mesafeli ikinci yolu olan St. Paul (Aziz Pavlos) Yolu (Gate of Turkey), Antalya ve Isparta sınırları içerisinde bulunmaktadır. Perge ve Aspendos'tan iki farklı

çıkış noktası olan St. Paul Yolu (Uslu 2012). Antalya sınırları içinde 100 km. yürüdükten sonra Isparta sınırlarında bulunan Sütçüler Adada Antik Kentinde birleşerek Yalvaç ilçesinde sona ermektedir (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü). 2004 yılında Kate Clow ve Terry Richardson'ın öncülüğünde yerel halkın da katkıları ile işaretlenen bu patika yol, tarihsel olarak Hıristiyanlığın yayılmasına büyük katkıda bulunan St. Paul'un Hıristiyanlığı, Kudüs'te yaşayan Museviler dışında diğer kavimlere yaymak üzere Anadolu'ya ilk geldiğinde izlediği güzergâhı içermektedir (Ankara Üniversitesi; Milli Parklar). Yürüyüş rotası, harita üzerine işaretlendiği gibi arazide de yürüyüş güzergâhları ve yönleri, tabelalar ve kırmızı-beyaz renkli boyalarla işaretlenmiştir. Yolun tamamına ait yürüyüş programı, 14 gün sürmekte ve isteyenler bu programı 7-8 güne indirerek yürüyüşü Eğirdir'de de bitirebilmektedir (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

Şekil 3. St. Paul Yolu

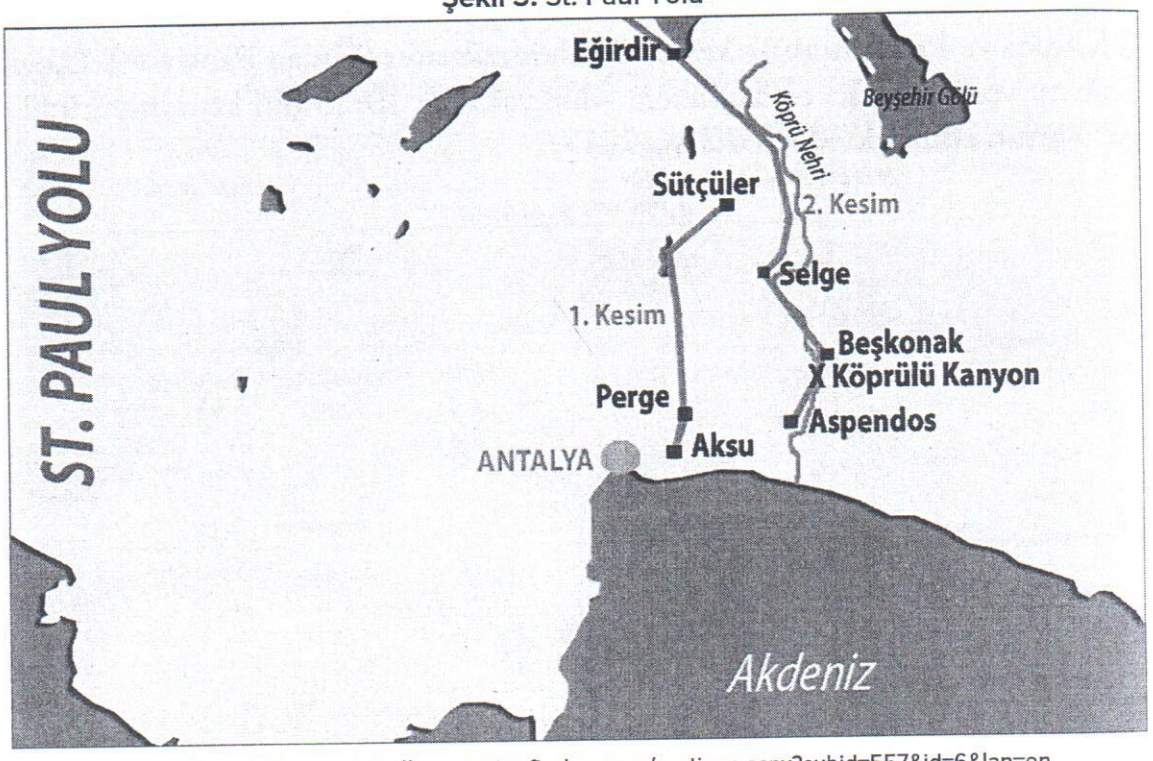

Kaynak: Gate of Turkey, http://www.gateofturkey.com/sections.aspx?subid=557&id=6&lan=en, (Erişim Tarihi: 03.09.2013)

3.2.3. Hz. İbrahim Yolu

2007 yılında Harvard Üniversitesi ile yolun geçtiği altı ülkede bulunan kuruluşlar tarafından bir proje haline getirilen Hz. İbrahim Yolu, 1100 km uzunluğa sahiptir. Hz. İbrahim Yolu, Hz. İbrahim'in doğduğu Şanlıurfa'dan başlamakta, yaşadığı Suriye, Ürdün, Lübnan, İsrail topraklarından geçmekte ve Filistin'in El Halil kentinde bulunan mezarında sona ermekte-

dir (Güzelce 2008; *Hürriyet* 2007). Yolun, Türkiye sınırları içerisinde kalan bölümü, 170 km'den oluşmakta ve yaklaşık 10-12 günde yürünebilmektedir. Hz. İbrahim Yolu, dinler arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi, insani ilişkilerin geliştirilmesi ve bölge ekonomisine katkı sağlanmasını amaçlayan bir kültür rotası olma özelliği taşımaktadır (Tanık 2013: 35).

3.2.4. İstiklal Yolu

İstiklal Yolu, İnebolu'dan başlayarak Kastamonu ve Çankırı üzerinden Ankara'ya kadar uzanan, Kurtuluş Savaşı boyunca İnebolu'ya deniz yoluyla getirilen cephanenin kağnılarla cepheye ulaştırılmasında kullanılmış olan 340 km'lik bir yoldur (Kastamonu Valiliği, Vikipedi 2013). Toplam 105 km'lik İnebolu–Küre–Kastamonu güzergâhının 10 kilometresi patika, geri kalan kısmı ise kağnı yolu üzerinde ilerlemektedir (Demirel 2013: 56).

3.2.5. Sultanlar Yolu

Kanuni Sultan Süleyman'ın I. ve II. Viyana Seferleri güzergâhını takip eden Sultanlar Yolu, 2100 km'lik bir güzergâha sahiptir. Yol, 2009 yılında oluşturulmuş ve 2010 yılında rotanın Türkiye ayağı, uluslararası standartlara uygun olarak işaretlenmiştir. Sultanlar Yolu, İstanbul'dan Viyana'ya uzanmakta ve Avusturya, Slovakya, Macaristan, Hırvatistan, Sırbistan, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Türkiye'yi de içine alarak 9 farklı ülkeden geçmektedir (Çakır 2013: 31; Sultanlar Yolun 2013; Sultanstrail 2013).

3.2.6. Evliya Çelebi Yolu

Evliya Çelebi Yolu, Osmanlı'dan günümüze kaybolan kültürlere dikkat çekmek ve toplumu kendi mirasıyla yeniden buluşturmak amacıyla oluşturulmuş bir binicilik rotasıdır (Sabancı Üniversitesi). Evliya Çelebi'nin 400. doğum yılını kutlamak amacıyla 1671 yılında yaptığı Hac yolculuğunun ilk etabı, bir kültür rotası haline getirilmiştir. Ünlü Osmanlı seyyahının 400. yaşına girdiği 2011 yılı, UNESCO tarafından Evliya Çelebi Yılı ilan edilmiştir. Atla seyahat eden ünlü seyyahın izini süren yol, İzmit Körfezi'nin güney kıyısından başlamakta ve Evliya Çelebi'nin soyunun geldiği şehir olan Kütahya'da sona ermektedir. Rota, yaklaşık bin 200 kilometre uzunluğunda olup İznik, İnegöl, Tavşanlı, Kütahya, Afyon, Sandıklı, Banaz, Ovacık, Uşak, Gediz, Simav yolunu izlemekte ve ünlü seyyahın dolambaçlı gezi yöntemine sadık kalmaktadır (Uslu 2012).

3.2.7. Frig Yolu

Frig Yolu, antik dönemde Friglerin hüküm sürdüğü Ankara, Afyonkarahisar, Eskişehir ve Kütahya illeri arasında kalan bölgede, antik yürüyüş yol-

larına dayalı ve Frig, Roma, Bizans ve Selçuklu uygarlıklarının eserlerinin görülebileceği yürüyüş parkurları esas alınarak oluşturulmuş ve uluslararası standartlara uygun olarak işaretlenmiş, yürüyüş ve bisiklet yoludur. Frig Yolu'nun toplam uzunluğu yaklaşık 506 km olup, Gordion (Polatlı, Ankara), Seydiler (Afyonkarahisar) ve Yenice Çiftliği (Kütahya) olmak üzere üç farklı noktadan Frig Vadilerine gitmekte ve Yazılıkaya'da birleşmektedir (Gümüş 2013; Frig Yolu 2013; Frigküm 2013).

3.2.8. Hitit Yolu

UNESCO Dünya Mirası ve Dünya Belleği listesinde yer alan Hattuşa Ören yerleri ile Hitit Medeniyeti'nin iki önemli kenti olan Alacahöyük ve Şappinuva üçgeninde yer alan Hitit Yolu, eski göç yolları kullanılarak oluşturulmuş bir rotadır. 236 km olarak işaretlenen rotanın üzerindeki 17 parkur, alternatif güzergâhlarla birlikte 385 km'ye kadar ulaşabilmektedir. Ayrıca 6 dağ bisikleti parkuru bulunmakta ve bunların toplam uzunluğu ise 406 km'dir (Demirel 2011; Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı 2013; Hitit Yolu 2013).

3.2.9. Karia Yolu

Karia Yolu, Muğla ve Aydın şehirleri arasında yer alan 800 km'lik bir yürüyüş rotasıdır (Karia Yolu 2013). Adını MÖ 2. bin yılın sonlarından itibaren Büyük Menderes Nehri ile Dalaman Çayı arasındaki bölgede hüküm süren Karia Uygarlığı'ndan alan yol, 2013 yılında hizmete açılmıştır (Doğa Adamı). Güney Ege'nin birbirinden güzel plajlarını, köylerini, ormanlarını ve gizemli patikalarını buluşturan yol, dünyanın dört bir yanından ziyaretçi çekmektedir (Uslu 2012; Yıldırım 2013).

3.2.10. Gastronomi Yolu

Çorum merkezli Kızılırmak Havzası Gastronomi ve Yürüyüş Yolu, Anadolu'nun en yeni tematik yürüyüş parkurlarından biri olma özelliği taşımaktadır. Toplam 25 parkurda yörenin doğal ve tarihi zenginliklerini köklü sofra gelenekleriyle buluşturan yolun uzunluğu 190 kilometreye ulaşmaktadır (Gastronomi Yolu). Anadolu'daki benzerleri gibi kırmızı - beyaz çizgilerle ve sarı tabelalarla işaretlenen yol, eski ticaret ve göç yollarını buluşturmaktadır. Yol, katılımcılara çiğdem aşı, pastırmalı madımak, yumurtalı sirken, mercimekli yırtma, ısırgan otlu muska böreği, kuzugöbeği mantarı ve kara çuval helvası gibi yöresel lezzetleri deneme fırsatı sunmaktadır. Yalakyayla-Akpınar Köyü arasındaki 11 kilometrelik parkur, yolun en gözde bölümleri arasında yer almaktadır (Uslu 2012).

3.2.11. Egnetia Yolu

Egnetia Yolu (Via Egnetia), MÖ 2. yüzyılda Roma İmparatorluğu tarafından inşa edilmiş olup yaklaşık 1120 km uzunluğundadır. İstanbul'dan başlayarak Dıraç (Arnavutluk)'a kadar uzanan Egnetia Yolu, Arnavutluk, Makedonya, Yunanistan ve Türkiye sınırları içerisinde yer almaktadır (Vikipedi 2013). Doğu ve Batı'yı birleştiren yol, Roma, Bizans ve Osmanlıların tarafından kullanılmıştır (Via Egnetia Foundation).

4. Uygulama

Çalışmanın önceki bölümlerinde mevcut kültür yolları ve rotalarına ait genel bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde ise, Antalya Rehberler Odası'na (ARO) kayıtlı rehberlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara değinilmektedir. Çalışmada rehberlerin mevcut kültür yollarında yaşanan sıkıntılar ve bunların çözümüne yönelik bakış açıları değerlendirilmek istenmiştir. Bu nedenle ARO yönetimi ile görüşülmüş ve rehberlerle görüşme yapılabilmesi konusunda kendilerinden destek istenmiştir. Sezon yoğunluğu göz önüne alınarak görüşmelerin gerçekleştirilmesi için rehberlerin kokartlarını yenilemek üzere ARO'ya geldikleri bir zaman dilimi belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışma 22-23.08.2013 tarihleri arasında ARO'nun bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada örnekleme yöntemine başvurulmamış olup görüşmeler gönüllülük esasına göre gerçekleştirilmiştir.

ARO'ya kayıtlı rehberler kokartlarını yenilemek üzere geldiklerinde kendilerine çalışmanın amacı anlatılmış ve çalışmada görüşlerinin talep edildiği belirtilmiştir. Bir sonraki adım olarak mevcut kültür yolları ve rotalarında tura çıkan 37 rehberle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmaya katılan rehberlerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Rehberlere İlişkin Demografik Özellikler

		FREKANS	%			FREKANS	%
Cinsiyet	Kadın Erkek	12 26	32 68	Medeni Durum	Evli Bekâr	26 18	68 32
Eğitim Durumu	Lise Önlisans Lisans Lisansüstü	3 1 26 8	8 3 68 21	Mesleki Tecrübe	10 yıl ve altı 11-20 yıl arası 21-30 yıl arsı 31 yıl ve üzeri	16 9 9 4	42 24 24 10
Çalışma Şekli	Bağımsız Acenta Bünyesi Pasif	19 16 3	50 42 8	Kokart Alınan Dil	Almanca İngilizce Rusça Diğer	22 13 6 7	39 23 11 12

Tablo 2 incelendiğinde; turizm sektörünün hemen her alanında olduğu gibi rehberlik alanında da erkek egemen bir yapının varlığı kendini hissettirmektedir. Rehberlerin eğitim durumları incelendiğinde % 89 gibi çok önemli bir diliminin lisans ve lisansüstü düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir. Katılımcıların % 42'lik önemli bir bölümü 10 yıl ve daha kısa bir süredir rehberlik mesleği içerisinde yer almakta; bununla beraber % 34'lük bir bölümü de en az 21 yıldır bu mesleği icra etmektedir. Bu yönüyle çalışmada hem yeni nesil rehberlerin hem de eski kuşak rehberlerin deneyimlerinden hemen hemen aynı ölçüde yararlanıldığını söylemek mümkün olabilmektedir. Katılımcıların yarısının rehberlik mesleğini bağımsız olarak sürdürdükleri görülürken kokart alınılan dilin ağırlıklı olarak Almanca olduğu dikkat çekmektedir. Ancak burada rehberlerin 19'unun çift dilde kokart sahibi olduğu ve katılımda esas olunanın kültür yolları ve rotalarında tura çıkılmış olunması gerçeği unutulmaması gereken iki önemli nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan görüşmelerde ARO'ya bağlı rehberlerden çıkmış oldukları turları göz önünde bulundurarak mevcut kültür yolları ve rotalarında yaşadıkları sıkıntıları belirlemeleri istenmiştir. Bu doğrultuda rehberlerin yaşadıkları sıkıntıları önem sırasına göre şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Alt ve üst yapıdan kaynaklanan sıkıntılar,
- Turizm yapılanmasından kaynaklanan sıkıntılar,
- Rotalar boyunca hizmet veren personelden kaynaklanan sıkıntılar,
- Rota güzergâhındaki tesislerde yaşanan sıkıntılar ve
- Yerel halkın ilgisizlik veya duyarsızlığından kaynaklanan sıkıntılar.

Bu ana başlıklar altında dikkat çeken en önemli alt başlıklar ise; yerel halkta turizm bilincinin tam anlamıyla oturmamış olması, rota güzergâhında yetersiz veya yanlış yönlendirmelerin olması, kültür rotalarının içeriğinin tam anlamıyla bilinmemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rehberler, ayrıca gelen misafirlerin rotadan ve rotada yürümekten oldukça memnun olmalarına karşın yapılan konaklamalardan genellikle şikâyetçi olduklarını belirtmektedir. Bu noktada altını çizdikleri bir diğer konu da Likya ve St. Paul Yolu'nun gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında yeterince tanıtımının yapılamamış olmasıdır. Yaşanan bu sıkıntıları göz önüne aldıklarında bunların düzeltilebilmesi adına görüşleri sorulduğunda rehberlerin yaşadıkları sıkıntılara yönelik geliştirdikleri çözüm önerilerini;

"Alt ve üst yapıdan kaynaklanan sıkıntılar" için,

- Likya ve St. Paul yollarının yanı sıra Antalya bölgesinde günübirlik yürüyüş turları için yeni rotaların hazırlanması,

- Mevcut kültür yolları ve rotalarının geliştirilmesi ve uluslararası işbirliklerinin yapılması,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yeterince bütçe ayrılması,
- Bakanlık ve yerel yönetimlerin birlikte hareket etmesi,
- Kültür turu güzergâhlarının yüzeyselden ziyade daha ayrıntılı olarak planlanması.

"Turizm yapılanmasından kaynaklanan sıkıntılar" için,
- Düşük fiyat politikasından vazgeçilmesi,
- Kültür yolları ve rotalarının yurtiçinde ve yurtdışında özellikle Likya ve St. Paul Yolu rotasının daha iyi tanıtılması,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın daha sistemli ve detaylı çalışması,
- Bakanlık ve yerel yönetimlerin işbirliği içinde olması.

"Rotalar boyunca hizmet veren personelden kaynaklanan sıkıntılar" için,
- Kültür yolları ve rotalarında deneyimli rehberlerin çalışmasının sağlanması,
- Kaçak rehberliğin önüne geçilebilmesi için; denetimlerin daha sık yapılması ve bunların yaptırımlarının caydırıcı olmasının sağlanması,
- Hizmet veren personelin çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve kalifiye sağlanması,
- Çalışma saatlerinin de denetiminin yapılması,
- Standartların personel bazında iyileştirilmesi.

"Rota güzergâhındaki tesislerde yaşanan sıkıntılar" için,
- Tur güzergâhlarında özellikle restoran ve tuvaletlerde düzenlemeler yapılması,
- Konaklama işletmeleri açılması konusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı veya BAKA gibi AB'den kredi destekli projelerin teşvik edilmesi,
- Dinlenme tesisleri ve mola yerlerinin çoğaltılması için bölge halkının teşvik edilmesi,
- Standartların tesis bazında iyileştirilmesi.

"Yerel halkın ilgisizlik veya duyarsızlığından kaynaklanan sıkıntılar" için,
- Yerel halka turizm eğitiminin verilmesi,
- Yerel halka çevre eğitiminin verilmesi ve çevre bilincinin kazandırılması,
- Konaklama imkanlarının rota üzerinde yaşayan yerel halk tarafından verilmesi, bu çerçevede yerel halkın ekonomik anlamda kalkındırılması ve rota güzergahına sahip çıkma isteği uyandırılması,

- Bölge halkının turizm ve turiste olan bakış açılarının değiştirilebilmesi,
- Yerel halkın istediği fahiş ve dengesiz fiyatların önüne geçilmesi şeklinde özetlemek mümkündür.

5. Sonuç ve Öneriler

Antalya Rehberler Odası (ARO)'na bağlı rehberlerle gerçekleştirilen bu çalışma, mevcut kültür yolları ve rotalarında birçok sıkıntının yaşandığını bir kez daha göstermektedir. Rehberlerin mevcut kültür yolları ve rotalarında özellikle Likya ve St. Paul Yolu'nda yaşadıkları sıkıntıları "Alt ve üst yapıdan, Turizm yapılanmasından, Rotalar boyunca hizmet veren personelden, Rota güzergâhındaki tesislerden ve Yerel halkın ilgisizlik veya duyarsızlığından kaynaklanan sıkıntılar" olmak üzere beş ana madde halinde özetlediği görülmektedir.

Yaşandığı dile getirilen bu sıkıntıların büyük bir bölümünün kültür yolları ve rotalarının bünyesinde bulundurması gereken temel özelliklerde yaşanması ise oldukça üzüntü veren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi bir parkurun içerisinde yer almak; doğal güzellikleri izlemek rotaya katılan insanların turdan tam anlamıyla memnun kalacakları anlamını taşımamaktadır. Rotada yaşanacak herhangi bir olumsuz durum veya bu durum karşısında sergilenen yanlış bir davranış memnuniyetsizliği de beraberinde getirecektir. Rehberlerin belirtmiş oldukları gibi çıkılan turda yerel halkın, turlara katılanları rahatsız edici davranışlar sergilemesi; bur güzergâhındaki levhaların yanlış veya yetersiz olması nedeniyle zaman kaybı yaşanması durumu söz konusu olduğunda kültür yolları ve rotalarının değerinin yeteri kadar ciddiye alınmadığını ifade etmek sanırız yanlış olmayacaktır.

Kültür rotalarında yaşanan sıkıntılar göz önüne alındığında yapılması gerekenleri özetlemek gerekirse; öncelikle var olan rotalardan tam verim alınabilmesi için;

- Rota güzergâhının gözden geçirilmesi,
- Güzergâh üzerindeki eski, yanlış veya eksik olan yönlendirmelerin yapılması,
- Geçiş noktalarının bulunduğu yerlere bölge haritasının ve acil durum telefonlarının eklenmesi,
- Var olan tesislerin elden geçirilmesi eksik olan yerlerde yerel halkın teşvik edilmesi,
- Turlara katılan rehberlerin çıkılan rota hakkında her türlü donanıma sahip olması ve
- Bölge halkında turizm ve çevre bilincinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bundan sonra bu yönde yapılacak olan çalışmalarda zaman ve maddi sıkıntı olmaması durumunda rotalara katılan turistlerin görüşlerinin dâhil edilmesi, araştırmayı yapacak olan araştırmacıların bir tura birebir katılarak kendi gözlemlerini de dâhil etmesi durumunda çok daha detaylı ve ilginç sonuçların elde edilmesi mümkündür.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde göstermiş oldukları anlayış için Antalya Rehberler Odası (ARO) Yönetimine ve rehberlerine teşekkürü bir borç biliriz.

Kaynaklar

Altunel, Mustafa Cevdet ve Nüzhet Kahraman (2012). "Kültür Turisti Tipolojilerinin Belirlenmesi: İstanbul Örneği", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 23(1), s.7-18

Ankara Üniversitesi, *http://80.251.40.59/eng.ankara.edu.tr/hsari/stpaulyolu.pdf*, (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

Balta, Sabah ve Volkan Altıntaş (2012). *Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü*, Ed. İlhan Ünlü, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2589, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1558.

Baştemur, Canan Tanrısever (2009). "Likya Yolu ve Çevresinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Araştırılması", Ankara: Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Camino de Santiago, (Erişim Tarihi: 02.09.2013) *http://www.santiago-compostela.net/*.

Culture Routes in Turkey, (Erişim Tarihi: 02.09.2013) *http://cultureroutesinturkey.com/c/#*.

Culture Routes in Turkey, (Erişim Tarihi: 02.09.2013) *http://cultureroutesinturkey.com/c/making-a-culture-route/*.

Çakır, Sedat (2013). "Tarihe Seyahat", *Atlas Dergisi Kültür Rotaları Eki* 240, Mart 2013, s.31.

Demirel, Ersin (Aralık 2011). "Dünya Mirası Hitit Yolu". (Erişim Tarihi: 08.09.2013) *http://www.anadolujet.com/aj-tr/anadolujet-magazin/2011/aralik/makaleler/dunya-mirasi-hitit-yolu.aspx*.

Demirel, Ersin (2013). "Tarih ve Doğanın Patikasında", *Atlas Dergisi Kültür Rotaları Eki* 240, Mart 2013, s.3.

Demirel, Ersin (2013). "Özgürlüğe Doğru", *Atlas Dergisi Kültür Rotaları Eki* 240, Mart 2013, s.56.

Dinçer, Füsun İstanbullu ve Suna Muğan Ertuğral (2000). "Kültürel Mirasın Korunması ve İstanbul İlindeki Tarihi Yapıların Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Deneme", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 11, Eylül-Aralık, s.69-78.

Doğa Adamı, (Erişim Tarihi: 07.09.2013) *http://dogaadami.blogspot.com/p/karia-yolu.html.*

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, (Erişim Tarihi: 03.09.2013) *http://www.milliparklar.gov.tr/.*

Eko IO, (24 Mayıs 2013). "Sürdürülebilir Turizm Yolunda 17 Rota Kültür Rotaları Dernekleşti", (Erişim Tarihi: 01.09.2013) *http://ekoiq.com/surdurulebilir-turizm-yolunda-17-rota-kultur-rotalari-derneklesti.*

Emekli, Gözde (2006). "Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm", *Ege Coğrafya Dergisi* 15, s.51-59.

Eser, Seçkin, Taner Dalgın ve Hüseyin Çeken (2011). "Sürdürülebilir Bir Turizm Türü Olarak Kültür Turizmi: Efes Örneği", *12. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, Düzce: Düzce Üniversitesi Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, s.152-156.

Frig Yolu, (Erişim Tarihi: 07.09.2013) *http://www.frigyolu.com.*

Frigküm (Frigya Kültürel Mirasını Koruma ve Kalkınma Birliği), (Erişim Tarihi: 08.09.2013) *http://www.frigvadisi.org/2-sayfalar-frig-yuruyus-yolu.aspx,*

Gastronomi Yolu, *http://www.gastronomiyolu.com/icerik.php?type=0&sid=2&kid=19&icid=30*, (Erişim Tarihi: 03.09.2013)

Gate of Turkey, *http://www.gateofturkey.com/sections.aspx?subid=557&id=6&lan=en*, (Erişim Tarihi: 03.09.2013)

Gülcan, Bilgehan (2010). "Türkiye'de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaştırma İhtiyacı", *İşletme Araştırmaları Dergisi* 2(1), s.99-120.

Gümüş, Hüsnü (31 Temmuz 2013). "Frig Yolu". *http://www.turizmhaberleri.com/KoseYazisi.asp?ID=2317*, (Erişim Tarihi: 08.09.2013)

Güzelce, Saadet (Haziran 2008) *http://www.thegate.com.tr/?sid=b0634b69b9eb7c-08b2fefc25a0860f50&subid=382*, (Erişim Tarihi: 03.09.2013)

Hitit Yolu, *http://www.hitityolu.com/icerik.php?type=0&sid=2&kid=16&icid=26*, (Erişim Tarihi: 08.09.2013)

Hürriyet (12 Kasım 2007). *http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=7667641*, (Erişim Tarihi: 04.09.2013)

Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *http://www.ispartakulturturizm.gov.tr/belge/1-74788/st-paul-aziz-paulus.html*, (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

Karia Yolu, *http://www.kariayolu.com/*, (Erişim Tarihi: 09.09.2013)

Kastamonu Valiliği, *http://www.kastamonu.gov.tr/istiklal/Default.html*, (Erişim Tarihi: 06.09.2013)

Kızılırmak, İsmail ve Hüseyin Kurtuldu (2005). "Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi* 1, s.100-120.

Kozak, Meryem Akoğlan ve Sadık Bahçe (2009). *Özel İlgi Turizmi*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kulaközü, Neslihan (2009). "St. Paul Yolu (Perge-Antalya / Yalvaç Pisidia Antiocheia) ve Yakın Çevresinin Turizm ve Rekreasyon Kullanımına Yönelik

Peyzaj Potansiyelinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma", , Ankara: Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kuyucu, Aslı Deniz Helvacıoğlu ve Melih Bulu (2007). "Kültür Turizmi", *Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar*, Ed. Melih Bulu ve İ. Hakkı Eraslan, İstanbul: URAK Yayınları.

Lohmann, Martin ve Jörn W. Mundt (2002). *Maturing Markets for Cultural Tourism-Germany and the Demand for the Cultural Destination*, New York: CABI Publishing.

Lycianway, *http://www.lycianway.com/*, (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

Mckercher, Bob ve Hilary du Cros (2002). *Cultural Tourism The Partnership Between Tourism And Cultural Heritage Management*, New York: The Howart Press.

Milliyet, 24.02.2013, http://www.milliyet.com.tr/likya-yolunda-bes gun/pazar/haberdetay/24.02.2013/1672685/default.htm. (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA), *http://www.hattusadaikigun.com/hitit_yolu.html*, (Erişim Tarihi: 08.09.2013)

Özdamar, Murat (2011). "Şanlıurfa'da Kültür Turizmi: Şanlıurfa'ya Kültür Turizmi Kapsamında Seyahat Acentaları ile Gelen Yerli Turistlerin Profilini ve Anlık Satın Alma Davranışlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Özlen Pansiyon, *http://www.likyayoluletoon.com/index.php?option=com_content&view =article&id=1:likya-yolu&catid=1:static&Itemid=63*, (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

Öztürk, Yüksel ve İrfan Yazıcıoğlu (2002). "Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi* 2, s.183-195.

Sabancı Üniversitesi, *http://ssbf.sabanciuniv.edu/evliyacelebi/tr/*, (Erişim Tarihi: 03.09.2013)

Santiago-Compostela, *www.santiago-compostela.net/*, (Erişim Tarihi: 04.09.2013)

Sezer, Mustafa Serdar (2010). "Türkiye Turizm Sektöründe Müze Turizminin Değerlendirilmesi", , Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Silberberg, Ted (1995). "Cultural Tourism and Business Opportunities for Museums and Heritage Sites". *Tourism Management* 16, s.361-365.

Sultanstrail, *http://www.sultanstrail.com/*, (Erişim Tarihi: 06.09.2013)

Sultanlar Yolu, *http://sultanlaryolu.com/*, (Erişim Tarihi: 06.09.2013)

Tanık, Alison (2013). "Kadim Topraklarda", *Atlas Dergisi Kültür Rotaları Eki* 240, Mart 2013, s.35.

Tapur, Tahsin (2009). "Konya İlinde Kültür ve İnanç Turizmi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2(9), s.473-492.

Toskay, Tunca (1993). *Turizm*, İstanbul: Der Yayıncılık.

Uslu, Melih (Ekim 2012). "Anadolu'dan 5 Tematik Kültür Yolu", *Anadolu Jet Magazin. http://www.anadolujet.com/aj-tr/anadolujet-magazin/2012/ekim/makaleler/anadoludan-5-tematik-kultur-yolu.aspx*, (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

Usta, Öcal (2008). *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Via Egnetia Foundation, *http://www.viaegnatiafoundation.eu/tur_home.php*, (Erişim Tarihi: 07.09.2013)

Vikipedi, *http://tr.wikipedia.org/wiki/Likya_Yolu*, (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

Vikipedi, *http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stiklal_Yolu*, (Erişim Tarihi: 06.09.2013)

Vikipedi, *http://tr.wikipedia.org/wiki/Egnatia_Yolu*, (Erişim Tarihi: 07.09.2013)

Wang, Suosheng, Yao-Yi Fu, Amanda K. Cecil ve Sotiris H. Avgoustis (2006). "Residents' Perceptions of Culturel Tourism and Quality of Life-A Longitudinal Approach", *Tourism Today*, Fall, s.46-61.

Yıldırım, Ozan (Temmuz 2013). "Kültür Rotalarının En Yenisi: Karia Yolu". *Anadolu Jet Magazin. http://www.anadolujet.com/aj-tr/anadolujet-magazin/2013/temmuz/makaleler/kultur-rotalarinin-en-yenisi-karia-yolu.aspx*, (Erişim Tarihi: 06.09.2013)